

نشر کلاغ

فرهنگ نامه‌ی مارکس

ترل کارور

اکبر معصوم بیگی

www.ketab.ir

نشر کلاغ

تهران — صندوق پستی ۳۷۴۹ — ۱۴۱۵۵

تلفن — دورنگار: ۸۸۹۹۷۳۹۹

kalaghpublish@gmail.com

فرهنگ‌نامه‌ی مارکس / ترل کارور / اکبر معصومیگی / چاپ اول:
بهار ۱۳۹۵ / شماره‌گان: ۱۱۰۰ / طراحی و صفحه‌آرایی: آتلیه نشر
کلاغ / طرح جلد: فاطمه رضائی / چاپ و صحافی: پژمان / قیمت:
۱۴۰۰۰ تومان / حق چاپ و نشر محفوظ

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۵۶-۰۵۱

سرشناسه: کارور، ترل Carver, Terrell

عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ‌نامه‌ی مارکس / ترل کارور / ترجمه: اکبر معصومیگی.

مشخصات نشر: تهران: نشر کلاغ، ۱۳۹۴.

شابک: 978-600-7656-05-1

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: A Marx dictionary, 1987.

یادداشت: کتاب‌نامه: ص. [۱۹۷] - ۲۰۰ -- نمایه.

موضوع: مارکس، کارل، ۱۸۱۸ - ۱۸۸۳ م. -- زبان -- اصطلاح‌ها و واژه‌ها

موضوع: کمونیسم -- واژه‌نامه‌ها -- فارسی

شناسه افزوده: معصومیگی، علی‌اکبر، ۱۳۲۹ - ، مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۴HX۳۹/۵ ق۲/ک۲

رده‌بندی دیویی: ۳۳۵/۴۰۹۲

شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۴۰۸۲۰۹۷

فهرست

۷.....	یادداشت مترجم
۹.....	پیش گفتار
۱۳.....	کارل مارکس — زندگی و آثار
۵۳.....	فهرست مدخل ها
۵۵.....	مدخل یا
۶۱.....	ارزش (VALUE)
۷۵.....	استثمار (EXPLOITATION)
۸۱.....	انقلاب (REVOLUTION)
۸۹.....	ایدئولوژی (IDEOLOGY)
۹۵.....	بت‌واره‌گی کالاها (FETISHISM OF COMMODITIES)
۱۰۳.....	بیگانگی (ALIENATION)
۱۰۹.....	دولت (STATE)
۱۱۵.....	دیالکتیک (DIALECTIC)
۱۲۱.....	زیربنا و روبنا (BASE AND SUPERSTRUCTURE)
۱۲۵.....	سرمایه‌داری (CAPITALISM)
۱۳۷.....	شیوه‌ی تولید (MODE OF PRODUCTION)
۱۴۳.....	طبقه (CLASS)
۱۵۳.....	علم (SCIENCE)
۱۶۱.....	کار (LABOUR)
۱۷۳.....	کمونیسم (COMMUNISM)
۱۷۹.....	ماتریالیسم (MATERIALISM)
۱۸۷.....	مقاله‌ی کتاب‌شناختی
۱۹۷.....	کتاب‌نامه
۲۰۱.....	نمایه

یادداشت مترجم

فرهنگ‌نامه‌ی مارکس، چنان‌که از عنوان آن برمی‌آید، دانش‌نامه یا دایرةالمعارف جامعه‌مکتب‌های فکری و عملی مارکسیستی یا زندگی‌نامه‌ی بزرگان و نصریه‌پردازان این نظریه‌ی انتقادی - انقلابی نیست بلکه همان‌گونه که نویسنده در پیش‌گفتا کتاب می‌گوید غرض از تدوین آن آشناساختن دانش‌جویان علوم انسانی، اجتهاد فلسفه و دیگر نوآموزان با اساسی‌ترین مفهومی‌هایی است که هسته‌ی اصلی کار مارکس را شکل می‌دهند. بدین‌گونه، نویسنده شانزده مفهوم از مهم‌ترین مفهومی‌های اندیشه‌ی مارکس را گزین کرده و درباره‌ی هر یک کم‌وبیش به تفصیل به شرح پرداخته است. باین‌همه، از آن‌جا که کار مارکس از دامنه‌ی بسیار فراخ‌تر از این شانزده مفهوم برخوردار است، با ارجاع‌های درون‌متنی مفصل کاستی‌های احتمالی جبران کرده و خواننده در پایان کتاب می‌تواند به یقین اطمینان حاصل کند که به‌راستی هیچ‌یک از دقایق و ظرایف نظریه‌ی اجتماعی مارکس از نظر دور نمانده است. از سوی دیگر، گرچه بسیاری از کتاب‌هایی که نویسنده در بخش «برای آگاهی افرون‌تر» در پایان هر مدخل یا در کتاب‌نامه‌ی منابع دست‌دوم آورده است، هنوز به فارسی درآمده‌اند یا به‌آسانی در دسترس نیستند، باین‌حال به دو دلیل هیچ‌یک از این دو بخش را در ترجمه‌ی فارسی حذف نکردیم؛ یکی این‌که خواننده‌ی علاقه‌مند به این متن است مایل باشد کتاب یا کتاب‌های مورد نظر را بیابد و بخواند. دوم آن‌که دور نیست روزی که بسیاری از این کتاب‌ها به فارسی درآیند. باین‌همه، یادآوری این نکته نیز خالی از فایده نیست که ارجاع‌های نویسنده همه فقط به آثار مارکس است و با آن‌که فریدریش انگلس، یار و هم‌گام سراسر عمر مارکس، در پیش‌برد مارکسیسم و همه‌فهم‌کردن آن سهمی به‌سزا داشته است، نویسنده

اهتمام خود را صرفاً وقف مارکس کرده است، و این نکته‌یی است که کار نویسندگی کتاب حاضر را از همگنان‌اش در فرهنگ‌نویسی مرتبط با مارکس پیژوهی متمایز می‌سازد.

ترل کارور، استاد نظریه‌ی سیاسی، در ۱۹۴۶ در شهر بویسی ایالت آیداهو در ایالات متحد آمریکا به دنیا آمد. در دانشگاه کلمبیا درس خواند و برای ادامه‌ی تحصیل به بریتانیا رفت و در ۱۹۷۰ و ۱۹۷۵ از دانشگاه آکسفورد درجه‌ی دکتری گرفت، و در دانشگاه‌های لیورپول و بریستول به تدریس پرداخت. از ۱۹۹۵ به عضویت هیئت ویراستاری مجموعه‌ی آثار مارکس و انگلس درآمد. کارور در دانشگاه‌های متعدد از جمله در آمریکا، نزدیک به ۱۵ دانشگاه در ژاپن و نیز در استرالیا تدریس کرده است. از آثار او به این اقسام می‌توان اشاره کرد: *کارل مارکس: متن‌هایی در روی روس* (۱۹۷۵)؛ *منطق مارکس* (۱۹۸۰)؛ *انگلس «جزء مجموعه‌ی استادان گذشته»* (۱۹۸۱)؛ *نظریه‌ی اجتماعی مارکس* (۱۹۸۲)؛ *مارکس و انگلس: رابطه‌ی فکری* (۱۹۸۳)؛ *مارکس و انگلس: تطابق مفهومی* (۱۹۸۳)؛ *فرهنگ‌نامه‌ی مارکس* (۱۹۸۷)؛ *«گروندریسه»ی مارکس و «منطق» هگل* (۱۹۸۸)؛ *راهنمای کیمبرج در فلسفه: مارکس* (۱۹۹۱)؛ *مارکس و انتخاب عقلانی: ارزیابی‌ها* (۱۹۹۵)؛ *جنسیت مرادف زن نیست* (۱۹۹۶)؛ *مارکس نیست، ارزش دارد* (۱۹۹۸)؛ *انگلس پس از مارکس* (۱۹۹۹)؛ *مردان در نظریه‌ی سیاسی* (۲۰۰۴)؛ *پسند نامی متهورانه‌ی «پال گریو»* (درباره‌ی اندیشه‌ی سیاسی قاره‌ئی (۲۰۰۶) و چند اثر دیگر. بسیاری از آثار کارور به زبان‌های اسپانیایی، ژاپنی و کره‌ئی ترجمه شده است.

دوست و هم‌کار گرامی‌ام خانم منیژه نجم عراقی به درخواست من سراسر متن را با دقت و ژرف‌بینی خاص خود خواند و پیشنهادهای به‌کار رستی داد که بسیاری از آن‌ها به کار بسته شد. این‌جا برای سپاس‌گزاری از زحمات‌های بی‌دریغ ایشان فرصتی یافته‌ام.

باز می‌ماند یادآوری این نکته که محدود پانوشته‌های کتاب از مترجم است.

پیش‌گفتار

این کتاب به نیت کمک به دانش‌جویان دوره‌ی کارشناسی و دیگر خواننده‌گانی فراهم آمده است که در پرداختن به نظریه‌ی اجتماعی کارل مارکس نوآموزند. این اثر روی‌کرد مرا به مارکس و درس‌هایی را که ضمن آموزش نظریه‌ی اجتماعی او به دانش‌ویار، دانشجویان و آمریکائی در سنین و پیشینه‌های گوناگون آموختم در می‌گیرد. اگرچه امیدوارم فرهنگ‌نامه‌ی مارکس بتواند مورد توجه دانش‌جویان پیش‌دانش‌مارکس و محافل سیاسی و پژوهشی نیز قرار گیرد، کتاب به‌ویژه برای چنین مخاطبان نوشته نشده است. اما از آن‌جاکه از میان همین مخاطبان است که معمولاً منتقدان بیرون می‌آیند، اکنون می‌کوشم برخی از انتقادهای ایشان را پیش‌بینی و در کتاب را به خواننده‌گان مورد نظر توصیه کنم.

در فرهنگ‌نامه‌ی مارکس دانش‌جویان جستاری‌های مقدماتی درباره‌ی زندگی و آثار مارکس روبه‌رو خواهند شد. در پی آن به ترتیب حروف الفبا، گزینه‌ی من از شانزده مفهوم اصلی خواهد آمد که پیش از آنکه بتواند مارکس را درک کرد و چنان‌که باید مورد نقد و تحلیل قرار داد، به توضیح دقیق نیاز دارند. غرض از این است که، از راه ارجاع درون‌متنی در جاهای مناسب، دانش‌جو نشان دهد که مفهوم‌های مارکس تا چه پایه منسجم و همبسته‌اند. هنگام این ارجاع‌های درون‌متنی در جستار مقدماتی‌ام و در هر مدخل بخش فرهنگ‌نامه برای نخستین بار ذکر شوند با حروف برجسته می‌آیند. می‌توان با جستار مقدماتی یا با هر مدخل در بخش فرهنگ‌نامه آغاز کرد و سپس در راستای راه‌های منطقی گوناگون پیش رفت تا همه‌ی دیگر مدخل‌ها را در بر گرفت. به این طریق دانش‌جو می‌تواند با علاقه به یک جنبه از نظریه‌ی مارکس، برای نمونه بیگانگی یا استثمار یا کمونیسم آغاز کند و از همان‌جا پیش برود. به

خواننده‌گان توصیه می‌شود که به مدخل یاب و نمایه رجوع کنند، زیرا در آن‌جا بسیاری از دیگر اصطلاح‌های مورد کاربرد مارکس در مدخل‌های فرهنگ‌نامه وارد شده است؛ به عنوان نمونه برای «سرمایه ثابت» بنگرید به ارزش.

در عرضه‌ی تفسیرهای ام از نظریه‌ی اجتماعی مارکس، ارجاع‌ها و نقل قول‌ها را به آثاری محدود کرده‌ام که در دسترس دانش‌جویان اند و عموماً به نوآموزان اختصاص دارند. من از آوردن دیگر تفسیرها از منابع دست دوم در متن خودداری ورزیده‌ام، زیرا ترجیح می‌دهم که دانش‌جویان در وهله‌ی نخست با مارکس و در وهله‌ی بعد با من کشمکش کنند. برای کسانی که طرح پیچیده‌تری را ترجیح می‌دهند، در پایان هر مدخل ارجاع‌های پیشنهادی برای مطالعه‌ی افزون‌تر آمده است. اطلاعات در باب این کتاب‌ها را می‌توان در مقاله‌ی کتاب‌شناسانه و کتاب‌نامه‌ی پس از بخش فرهنگ‌نامه یافت. برخی نام‌های مشهور در منابع دست دوم در باب مارکس در این فهرست‌های مطالعاتی نیامده است زیرا که من آثار ایشان را در تدریس خود مد کار نیافته‌ام.

به نظر من نقش فریدریش انگلس در تفسیر مارکس و تثبیت نظریه‌ی مارکسیستی هنگامی به بهترین وجه مورد بررسی قرار می‌گیرد که کار خود مارکس مورد پژوهش ژرف قرار گرفته باشد، و من از این موضع به تحصیل کتاب‌ام با عنوان:

Marx and Engels: *The Intellectual Relationship* (Bringham: Wheatshaeaf, Bloomington, Indiana University Press, 1983).

دفاع کرده‌ام. در غیر این صورت باید خطر مصادره به مطلوب در باب نظریه‌ی اجتماعی مارکس را به جان خرید و این امری بس خطیر است. خواننده‌ی محترم، خواهان پیگیری کار انگلس و دیگر مارکسیست‌ها باشند می‌توانند با رجوع به اثر زیر آغازند:

Tom Bottomore et al. (eds). *A Dictionary of Marxist Thought* (Oxford: Basil Blackwell; Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1983).

ارجاع بیش‌تر کلیدواژه‌گان به تکه‌های متنی کوتاه آثار مارکس و انگلس را می‌توان در اثر زیر یافت:

Gérard Bekerman, *Marx and Engels: A Conceptual Concordance*, Trans. Terrell Carver (Oxford: Basil Blackwell, 1983).

کسی دیگر گزینه‌ی متفاوت از مفهوم‌ها برخواهد گزید و کتابی متفاوت درباره‌ی آن‌ها خواهد نوشت. نیت من این است که بحث را آغاز کنم و موجبات پژوهش را فراهم آورم. از این رو به هیچ‌روی قایل به این نیستم که همه‌ی چیزهای مورد نیاز درباره‌ی هر جنبه از اندیشه‌ی مارکس را گفته‌ام؛ بلکه غرض‌ام این است که نخستین تماس دانش‌جو با مارکس کم‌تر از آن‌چه غالباً معمول است بدهیبت و رعب‌انگیز باشد، البته بی آن‌که کاری کنم که مارکس بیش از اندازه ساده و جزمی به‌نظر آید یا این احساس را القا کنم که این کار مفسر است. کوشیده‌ام بیش از آن‌چه در آثار تدماتی درباره‌ی نظریه‌ی اجتماعی معمول است از شاه‌کار مارکس، سرمایه، جلد یک، بهره‌گیرم، و باز از این کتاب استفاده‌ی متفاوت با کتاب‌های اقتصاد، قده‌اتی در باب مارکس به عمل آورم. بدین گونه، امیدوارم سرمایه برای دانش‌جویان کمترس‌پذیرتر شود بی آن‌که آثار انتشار یافته یا دست‌نوشته‌ی مارکس در میان حاضر توجه‌ها را به خود جلب کرده‌اند نادیده گرفته شوند.

این کتابی است که باید از آن آنزتر در از آن پیش رفت و (امیدوارم) به آن بازگشت.

از ماریان گریوز از دانشگاه کامن ولث در لندن و رچینیا از بابت کار سریع و سرخوشانه‌اش در مورد نسخه‌ی تایپی سپاس‌گزار

تا کارور

رچینیا - رچینیا